

- N.B.** (1) Attempt any **Five** Questions, selecting not more than **Three** Questions from any **one** section.
(2) Answers to the **Two** sections should be written in the same answer book.
(2) Figure to **right** indicate **full marks**.

SECTION-I

1. Answer any **Two** :- **20**
  - (a) Define economic development and explain the core values of economic development
  - (b) Explain the importance of Human Development Index. How is it calculated?
  - (c) Explain the role of market in the development process. Give the instances of market failure.
2. Answer any **Two** :- **20**
  - (a) Explain Rostow's theory of stages of growth.
  - (b) Explain the Lewis model of "Unlimited supplies of Labour and economic growth.
  - (c) Explain Solow's model of economic growth.
3. Answer any **Two** :- **20**
  - (a) Explain the Romer's growth model.
  - (b) Explain the Big-push theory.
  - (c) Explain Leibenstein's theory of 'Critical minimum efforts'.
4. Answer any **Two** :- **20**
  - (a) Explain the terms poverty gap ratio and head count ratio.
  - (b) Discuss Lorenz curve and Gini co-efficient as measures of income inequalities.
  - (c) Explain the impact of inequality on development.

SECTION-II

20

5. Answer any **Two** :- **20**
  - (a) Explain the theory of Demographic Transition.
  - (b) Explain the effects of high fertility rate on economic development.
  - (c) Elaborate on the contributions of education to economic growth and development.
6. Answer any **Two** :- **20**
  - (a) Explain Harris-Todaro model of rural-urban migration.
  - (b) Explain the effect of high fertility rate on economic development.
  - (c) Write an explanatory note on Micro-Finace revolution.

7. Answer any Two of the following :-

- (a) What policies are required for agricultural and rural development.
- (b) Explain the features of rural credit market.
- (c) Explain various provisions for agriculture under WTO.

20

8. Answer any Two :-

- (a) Explain the outward looking trade policy.
- (b) Explain the advantages of foreign direct investment.
- (c) Explain the stabilisation and structural adjustment programme of the World Bank.

20

(मराठी रूपांतर)

(३ तास)

एकूण गुण : १००

सूचना : (१) कोणतेही पाच प्रश्न सोडवा परंतु कोणत्याही एका विभागातील तीनपेक्षा जास्त प्रश्न सोडवू नका.

- (२) दोन्ही विभागातील उत्तरे एकाच उत्तरपत्रिकेत लिहा.
- (३) उजवीकडील अंक प्रत्येक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

विभाग १

१. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

- (अ) आर्थिक विकासाची संकल्पना स्पष्ट करून आर्थिक विकासाची मुख्य मूल्ये (core values) विशद करा. २०
- (ब) मानवी विकास निर्देशांकाचे महत्त्व स्पष्ट करून या निर्देशांकाचे मापन कसे केले जाते ते लिहा.
- (क) बाजारयंत्रणेची विकासप्रक्रियेतील भूमिका विशद करून बाजारपेठेच्या अपयशाची उदाहरणे सांगा.

२. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- (अ) रोस्टो यांचे वृद्धी अवस्था प्रतिमान स्पष्ट करा.
- (ब) 'अमर्यादित श्रमपूरवठा आणि आर्थिक वृद्धी' संबंधीचे लुईस यांचे प्रतिमान विशद करा.
- (क) सोलो यांचे आर्थिक वृद्धीचे प्रतिमान स्पष्ट करा.

३. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- (अ) रोमरचे वृद्धी प्रतिमान विशद करा.
- (ब) जोराचा धक्का सिद्धान्त स्पष्ट करा.
- (क) लाइबेन्स्टाईन यांचा 'किमान आवश्यक प्रयत्न' सिद्धान्त विशद करा.

४. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

२०

- (अ) दारिद्र्य तफावत गुणोत्तर आणि शीरगणती गुणोत्तर या संकल्पना स्पष्ट करा.
- (ब) लॉरेन्झ वक्र आणि गिनी सहगुणक यांची उत्पन्न विषमता मोजण्याच्या पद्धती म्हणून चर्चा करा.
- (क) उत्पन्न विषमतेचे विकासावर होणारे परिणाम स्पष्ट करा.

[TURN OVER

विभाग २

२०

५. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

- (अ) 'लोकसंख्या संक्रमण' सिध्दान्त स्पष्ट करा.
- (ब) उच्च जननदराचे आर्थिक विकासावरील परिणाम विशद करा.
- (क) आर्थिक वृद्धी आणि विकासातील शिक्षणाचे योगदान विशद करा.

२०

६. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

- (अ) ग्रामीण-शहरी स्थलांतराचे हॅरीस-टोडॅरो प्रतिमान स्पष्ट करा.
- (ब) आर्थिक विकासामध्ये नागरी असंघटीत क्षेत्राची भूमिका विशद करा.
- (क) 'सुक्ष्म वित्त क्रांती' यावर स्पष्टीकरणात्मक टीप लिहा.

२०

७. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

- (अ) कृषी आणि ग्रामीण विकासासाठी कोणत्या धोरणांची गरज आहे.
- (ब) ग्रामीण पत बाजाराची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- (क) जागतिक व्यापार संघटनेच्या कृषी संबंधीच्या विविध तरतूदी विशद करा.

२०

८. कोणत्याही दोहोंची उत्तरे लिहा.

- (अ) 'बहिर्लक्षी व्यापार धोरण' विशद करा.
- (ब) 'विदेशी थेट गुंतवणूकीचे फायदे स्पष्ट करा.
- (क) जागतिक बँकेच्या 'स्थिरीकरण आणि संरचनात्मक समायोजन कार्यक्रम स्पष्ट करा.